

EDUCAȚIA ATEIST-ȘTIINȚIFICĂ ÎN CADRUL PREDĂRII ISTORIEI ÎN ȘCOALĂ

de ELIZA BICHMAN

Desăvârșirea construirii socialismului în țara noastră este nedes-părțită de însușirea de către mase a concepției științifice despre lume și viață — concepția comunistă — și, în general, de înarmarea acestora cu știința.

Conștiința nouă, socialistă — în care nu este loc pentru fideism — este o puternică forță motrice a societății socialiste. Această conștiință se făurește treptat și neîntrerupt în întreg mediul social: în producție, în familie, dar mai sistematic și mai organizat în școală, în procesul educației comuniste a tinerei generații.

Partidul nostru încredințează educatorilor sarcina de onoare și de mare răspundere de a forma o generație nouă, luminată și robustă, pătrunsă de o înaltă morală, morala comunistă, care este diametral opusă moralei religioase.

Morala comunistă dezvoltă forțele creatoare ale omului, îi sporește încrederea în forțele proprii, îi dă optimism, formându-i convingerea că el este stăpînul naturii și al vieții sale, că el este creatorul conștient al istoriei.

În opoziție cu morala comunistă, morala religioasă, care timp de mii de ani s-a străduit să facă din om un rob supus și neputincios, cultivă acea stare de letargie care-l împinge la pesimism, spaimă și deznădejde. Aceste rămășițe ale vechii conștiințe sociale se mai resimt în societatea noastră și ele aduc prejudicii luptei pentru fericirea oamenilor, constituind o frină în mersul nostru înainte, în realizarea unității politico-morale a poporului nostru. „Partidul nostru — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — ține seamă de faptul că dezvoltarea condițiilor vieții materiale ale societății merge înaintea schimbărilor în conștiință, formarea conștiinței socialiste fiind un proces care necesită timp și eforturi...”¹

Conducînd organizațiile obștești, sprijinit de cetățenii cu nivel ideologic-politic ridicat, printre care și profesorii, partidul duce o muncă intensă de educare a oamenilor muncii în spiritul ideo-

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Ed. politică, 1959, p. 632.

logiei și moralei comuniste, în care educația ateist-științifică ocupă un loc important.

Documentele de partid, presa, lucrările de specialitate, experiența noastră în munca de teren, ne arată că întărirea educației ateist-științifice este astăzi o necesitate stringentă. Misticismul și obscurantismul, moștenire rușinoasă și dăunătoare a orînduirii bazată pe exploatare se manifestă cu diferite ocazii destul de evident, și, ceea ce este îngrijorător, chiar în mijlocul unei părți a tinerei generații.

La a doua Conferință pe țară a U.A.S.R., tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, vorbind de acest lucru a arătat ce sarcini importante revin organizațiilor U.T.M. și educatorilor pentru lichidarea oricăror urme ale misticismului și obscurantismului din conștiința tineretului.

Deși educația ateist-științifică constituie pentru o bună parte a cadrelor didactice o preocupare, deși s-au realizat lucruri însemnate în această direcție, totuși mai sînt încă multe de făcut. Îndeosebi la țară, în unele împrejurări — eclipse, secetă și alte calamități naturale — dar mai ales în timpul sărbătorilor religioase, deficiențele educației ateist-științifice în rîndurile cetățenilor și ale tineretului ies la lumină. Acest fapt impune din partea educatorilor o muncă mai susținută și mai sistematică pe această linie. Bogata literatură cu conținut ateist-științific: operele clasicilor marxism-leninismului și documentele de partid, literatura istorică de propagandă ateistă, învățămîntul ideologic, organizarea unor activități social-culturale cît mai variate, cu teme legate de această problemă, ne ajută să ne îndeplinim această sarcină.

Educația ateist-științifică, parte componentă a revoluției culturale care se desfășoară în țara noastră, se realizează în forme variate: școlii îi revine însă — așa cum am mai spus — rolul hotărîtor. Educatorii, printre care în primele rînduri sînt profesorii de istorie, trebuie să aibă mereu prezentă ideea că educația ateistă a tineretului (formarea gîndirii ateist-științifice și a convingerilor ateiste), nu este un proces spontan, ci necesită pregătire, răbdare și tact.

Educația ateist-științifică este sarcina tuturor profesorilor, dar ea se desfășoară în mod concret, la fiecare obiect de învățămînt, potrivit specificului obiectului respectiv. Astfel, în cadrul predării obiectelor privind științele naturii, accentul cade pe formarea concepției materialist-dialectice despre natură și pe combaterea tezelor idealiste referitoare la fenomenele naturii, în timp ce, în cadrul predării științelor sociale, accentul cade pe formarea concepției științifice, materialist-dialectice despre societate, pe combaterea teoriilor antiștiințifice, reacționare, mistice, teiste despre originea omului, despre cauzele fenomenelor sociale, precum și pe demascarea cu ajutorul faptelor istorice concrete a rolului nefast al religiei, al bisericii, de la apariția lor și pînă astăzi.

Pentru a realiza o temeinică educație ateist-științifică, profesorul de istorie trebuie să cunoască bine aspectele teoretice ale problemei și, bineînțeles, să fie ateu convins. El trebuie să cunoască în profunzime poziția materialismului istoric față de religie, căile pe care el le indică pentru lichidarea prejudecăților religioase, precum și aspectele concrete

din lupta partidului nostru atât împotriva misticismului și obscurantismului cât și împotriva persecuțiilor religioase.

Respectând principiile pedagogice, profesorul de istorie trebuie să transmită elevilor noțiuni clare și precise despre religie; despre originea, caracterul său istoric și de clasă, despre esența sa antiștiințifică și antidemocratică, despre formele ei diverse de manifestare prin puzderia de culte și despre caracterul unic al cauzelor, scopului și al urmărilor adoptării oricărei religii.

În același timp, pentru a realiza educația ateistă în cadrul predării istoriei, profesorul trebuie să pună mereu față în față manifestările religiei cu evoluția gândirii ateiste, lupta lor înverșunată de-a lungul istoriei, conducându-i pe elevi să tragă ei înșiși concluziile firești și lăgându-le de sarcinile lor actuale.

* * *

Religia este una din formele conștiinței sociale și anume o formă inferioară. Istoria ne arată că, pe diferitele trepte ale societății, s-au dezvoltat mai mult anumite forme ale conștiinței sociale, dominând celelalte forme: în feudalism a predominat ideologia religioasă, în capitalism ideologia politică și cea juridică, în socialism se dezvoltă științele, arta, literatura.

Pe baza tezei materialismului marxist, care arată că religia are caracter istoric, că nu este inseparabilă și necesară ființei umane și mai ales că nu este o idee înăscută, profesorul de istorie trebuie să sublinieze la lecțiile privind orînduirea comunei primitive că religia a apărut numai pe treapta superioară a paleoliticului¹.

Analizînd cauzele sociale, esența și caracterul religiei, chiar de la aceste lecții, profesorul trebuie să conducă pe elevi să tragă concluzia asupra perspectivei istorice a religiei în societatea comunistă, dispariția ei.

Dar, analizînd cîteva forme concrete ale religiei popoarelor vechi, — și folosînd metoda comparației, profesorul trebuie să scoată în relief faptul că unele credințe primitive ca: animismul (credința în spirite, în suflet), magia (ritualurile cu scopul îmblînzirii presupuselor duhuri sfinte), sînt preluate de religiile mai evolute. Elevii vor arăta ei înșiși că „sfîntul duh“ în chip de porumbel, mătaniile și rugăciunile, acatistele și închinarea la icoane și moaște sînt credințe și practici naive și absurde și fac parte din tradițiile retrograde ce trebuie părăsite.

La lecțiile de istorie antică, demonstrîndu-se elevilor că la rădăcinile gnoseologice ale religiei, în societatea cu clase antagoniste se adaugă și cele de clasă, aceștia vor înțelege că religia este rezultatul exploatării și asupririi, incapacității omului de a înțelege și deci de a putea strîni forțele stihinice atât ale naturii cât și ale societății. Astfel

¹ V. V. Kelle, M. Kovalson, *Formele conștiinței sociale*, E. S., 1961, pag. 141, nota 2.

pregătit terenul, profesorul le poate da elevilor mai mari definiția clasică a religiei formulată de Engels: „Orice religie” — spune Engels — „nu este altceva decât oglindirea fantastică în mințile oamenilor, a forțelor exterioare care domină viața de toate zilele, o oglindire în care forțele pămîntești iau forma unor forțe supra pămîntești”¹.

Este necesar să se adauge că, spre deosebire de știință și de filozofie, care reflectă realitatea sub formă de noțiuni și legi, de artă, care o reflectă sub forma imaginilor artistice, de morală care o reflectă sub forma normelor de comportare, religia se abate de la realitate, deformează realitatea, plătindu-i o lume fantastică, iluzorie, dar după chipul celei pămîntești. În lecțiile în care se formează noțiunea de religie este important să fie subliniată și argumentată ideea că zeii, dumnezeii și profeții lor au fost creați de oameni și nu invers. De asemenea, trebuie subliniată ideea că în societatea bazată pe clase antagonice, religia, avînd în primul rînd rădăcini de clasă, este una din principalele arme spirituale de dominare a claselor reacționare, condamnate istoricește la piere.

Din toate lecțiile de istorie care tratează aspecte ale evoluției religiei, trebuie să rezulte, pe baza faptelor concrete, că orice formă de cult a îmbrăcat religia: animism, păgînism, budism, mozaism, creștinism, mahomedanism, ea are aceeași esență: antiștiințifică și antipopulară. Antiștiințifică fiindcă opune adevărului științific și experienței revelația, dogmatismul, credința oarbă; antipopulară fiindcă, predicînd supunerea și fericirea „în viața viitoare”, frînează lupta revoluționară a maselor pentru făurirea fericirii reale, pe pămînt. De asemenea, este antipopulară pentru că îndeamnă la intoleranță, fanatism și ură între popoarele cu religii deosebite sau împotriva celor care și-au lichidat prejudecățile religioase.

Așadar, religia exprimă pe de o parte aspirațiile iluzorii ale maselor spre o lume mai bună — pe care ele nu o văd realizabilă pe pămînt, ci numai într-o lume transcendentă, — pe de altă parte în societatea bazată pe clase antagonice, ea justifică și consfințește robia de clasă, printr-o pretinsă predestinare a nedreptății sociale, izvorită dintr-un păcat originar, ce trebuie ispășit în veșnicie.

În lucrarea sa „Socialismul și religia”, Lenin a demască cu vehementă fățărnicia religiei: „Pe cel ce muncește și îndură lipsuri toată viața, religia îl învață să fie smerit și răbdător în viața pămîntească, mîngîindu-l cu speranța în răsplata cerească. Iar pe cei care trăiesc din munca altora, religia îi învață să se ocupe cu binefaceri în viața pămîntească, oferindu-le o foarte ușoară justificare a existenței lor de exploatați”².

Aceeași idee a refugierii în religie a ființei umane exploatate o exprimă foarte plastic Marx în „Contribuțiuni la critica filozofiei hegeliene a dreptului”: „Religia este suspinul creaturii chinuite, sensibi-

¹ Fr. Engels, *Anti-Dühring*, E.P.L.P., 1959, pag. 350.

² V. I. Lenin, *Socialismul și religia*, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P., 1956, pag. 69.

litatea unei lumi lipsite de inimă“... „este forma spirituală a unei lumi lipsite de spirit“¹.

Făcînd critica religiei, K. Marx arată în același timp care trebuie să fie ieșirea maselor din această beție primejdioasă, care este politica partidului proletariatului față de religie: „Suprimarea religiei, a acestei fericiri iluzorii a poporului este cerința adevăratei lui fericiri“².

Această indicație a lui Marx stă la baza luptei ideologice împotriva misticismului. Respectînd particularitățile de vîrstă ale elevilor și în limita timpului disponibil, socotim că, pentru a întări baza teoretică a educației ateist-științifice a elevilor, profesorul de istorie le poate da acestora (celor din clasele mai mari), unele din aceste pasagii din clasicii marxism-leninismului atunci cînd se referă la religie, bineînțeles analizîndu-le împreună cu elevii.

Pentru a sădi în sufletul elevilor încrederea în forța rațiunii omezești, trebuie mereu făcută paralela despre care am mai amintit — între istoricul evoluției religiei și al gîndirii ateiste, paralelă care — din păcate — se face destul de superficial la lecțiile de istorie. Astfel, pe măsură ce vorbim elevilor despre evoluția religiei în antichitate, în evul mediu și în epocile apropiate de noi, trebuie să le arătăm, că, deși religia a prins în mrejele ei milenii de-a rîndul mase mari de oameni, adaptîndu-se, cu suplețe tuturor orînduirilor, ea nu a dominat nestîngherită, ci a fost treptat înfrîntă în luptă cu gîndirea ateistă. Mai ales la lecțiile cu teme de cultură și la lecțiile recapitulative, trebuie accentuată cu tărie ideea că mintea iscoditoare a omului — simplu sau cult — s-a ridicat din cea mai adîncă antichitate împotriva minciunilor religioase, rupînd valurile misticismului și prăvălind cu mînie sau cu sarcasm de pe pedestalele lor pe zei, dumnezei, profeți, sfinți și armatele închipuite de îngeri și diavoli.

Ateismul a îmbrăcat forme variate, potrivit condițiilor istorice concrete în care a apărut: spontan, iluminist, anarhist, împăciuitoarist, științific.

Filozofii materialişti ai Chinei antice ca Ian-Hin-șun și Van Ciun, școala filozofică materialistă indiană locală, marii filozofi greci și romani: Thales, Anaximene, Heraclit, Democrit, Epicur și Lucretius, care, practicînd un materialism spontan, au negat nemurirea sufletului și născocirile despre „lumea de apoi“, trebuie prezentați cu căldură în lecții.

Este necesar să se sublinieze că descoperirile geniale ale oamenilor de știință medievali, ca: N. Copernic, G. Bruno, I. Newton, Galileo Galilei, Spinoza, au constituit baza științifică pe care s-au sprijinit materialişti Renășterii precum și cei din sec. al XVII-lea și al XVIII-lea în lupta lor aprigă împotriva bisericii și că viața și opera lor au fost proclamate de către biserică sacrilegii, pentru că, prin curajul cu care au propovăduit ateismul, au străpuns întunericul ignoranței și al misti-

¹ K. Marx, *Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului* în: Marx-Engels, *Despre religie*, Ed. politică, 1960, p. 38.

² *Ibidem*.

cismului în care era cufundată lumea medievală și au făcut astfel să țîșnească lumina adevărului.

La lecțiile de istorie modernă, trebuie scoase în relief marile merite ale ateștilor francezi din secolul al XVIII-lea, pe care Lenin îi recomanda să fie folosiți în propaganda antireligioasă, pentru ascuțimea lor de spirit, vehemența și talentul deosebit cu care au demască caracterul antiștiințific și irațional al religiei, parazitismul, reacționarismul și desfrul clerului, pentru curajul de a fi proclamat că biserica este „reazimul despotismului și dușmanul libertății“.

În aceeași ordine de idei trebuie amintit elevilor că marii savanți și filozofi iluminiști ruși : Lomonosov, Radișcev, Belinschi, Cernișevschi, au făcut un pas mai departe, legînd critica religiei de critica orînduirii sociale.

Dar, scoțîndu-se în relief aspectele pozitive ale ateștilor premarxiști, trebuie arătat că ateismul tuturor iluminiștilor avea caracter limitat istoricește și de clasă. Ateștii burghezi reduceau lupta împotriva religiei la o „predică iluministă abstractă“, la o simplă culturalizare a maselor, fără a o lega de lupta de clasă, lupta care urmărește zdrobirea rădăcinilor adînci ale religiei, exploatarea.

Pentru a întări aceste idei în mințea elevilor, se pot organiza discuții în cadrul unor activități în afara clasei sau la orele de dirigienție pe teme ca : „Lupta între știință și religie în antichitate“, „Lupta între știință și religie în evul mediu“, „Aspecte ale poziției reacționare a bisericii în epoca modernă și contemporană“, „Lupta partidului nostru împotriva misticismului și obscurantismului și împotriva persecuțiilor religioase“ etc.

Spre deosebire de poziția limitată a ateștilor premarxiști, trebuie arătat elevilor în lecțiile de istorie modernă și contemporană că ateismul marxist este științific-consecvent și profund militant și umanist. Analizînd esența și originea religiei, marxism-leninismul demonstrează că singura cale pentru desființarea robiei spirituale a religiei, este desființarea robiei materiale, a relațiilor de exploatare, care o generează și o susțin. Materialismul-marxist se întemeiază pe cunoașterea științifică a naturii și a societății, pe legile lor obiective, pe datele științelor, iar religia se întemeiază pe supranatural, pe revelație, pe „arbitrarul divin“, pe credință oarbă. Religia explică lumea prin „ideea absolută“, predicînd, împotriva bunului simț și a practicii, formele cele mai grosolane ale agnosticismului, proclamînd formule absurde ca : „cred deși este absurd“ (Tertullian), „crede și nu cerceta“, „nimeni nu poate cunoaște căile domnului“ etc., care dovedesc disprețul față de rațiunea umană.

Față de succesele mari ale științei actuale și de pătrunderea în masă a ideologiei marxiste, sociologiei burghezi și în special „socialiștii-creștini“, se străduiesc astăzi să demonstreze că știința și socialismul se pot împăca cu religia.

Caracterul militant al ateismului proletar, în opoziție cu caracterul contemplativ al ateismului premarxist, constă în faptul că el de-

monstrează oamenilor că transformarea societății nedrepte se poate realiza aici pe pământ și numai pe cale revoluționară, nicidecum așteptând — „minuni“ — și „mîntuitori“ trimiși de „cer“. Știința marxist-leninistă, pătrunsă tot mai adînc în masele largi populare le luminează calea, înlăturînd treptat iluziile, credințele în minuni, pentru că viața nouă, socialistă este astăzi o realitate, demonstrînd muncitorilor din întreaga lume că fericirea se poate crea pe pământ și că oamenii înșiși săvîrșesc cele mai mari minuni.

* * *

Partidul nostru, călăuzit de învățătura marxist-leninistă, a luptat consecvent împotriva obscurantisimului religios de la întemeierea sa și pînă astăzi. El a legat permanent lupta pentru ridicarea nivelului maseilor de lupta pentru desființarea exploatării. Proclamînd libertatea conștiinței, demascînd caracterul retrograd, medieval al persecuțiilor religioase, partidul a luptat neîncetat pentru luminarea oamenilor muncii, pentru scoaterea lor de sub influența nefastă a așa-ziselor minuni defelul celei de la Maglavit, a cultului morții și al crimei, cult ridicat la rangul de politică de stat de către legionari. Partidul luptă cu tact și răbdare împotriva ideilor mistice care, în virtutea tradiției și a ignoranței, mai stăpînesc pe unii oameni ai muncii și chiar pe unii tineri. Destiințînd cauza socială a religiei — exploatarea — clasa muncitoare din țara noastră — în frunte cu partidul — oferă maselor nenumărate mijloace pentru lichidarea definitivă a prejudecăților religioase.

Partidul nostru sădește în conștiința oamenilor muncii convingerea că fericirea lor, împlinirea celor mai înalte năzuinți sînt în propriile lor mîini.

* * *

Am arătat la început, că educația ateist-științifică — ca parte integrantă a educației comuniste — se poate realiza în cadrul școlii, prin toate obiectele de învățămînt.

Istoria, știință cu profund caracter militant — partinic, oferă însă cele mai largi posibilități educative și în această direcție. Prin formele de activitate variate și multiple ce se pot organiza în cadrul predării ei (lecții, activități în afara clasei și extrașcolare, cercuri cu elevii, lectorate cu părinții, excursii etc.), prin conținutul ei viu, bazat pe fapte bogate și dramatice, prin exemple din realitățile cele mai recente din cele două lagăre existente astăzi în lume, istoria demonstrează convingător că fericirea și pacea pe pământ este opera măreață a comuniștilor ateii, iar războaiele, mizeria și umilința, astăzi ca și în trecut, au fost susținute și de cele mai multe ori provocate de biserică.

În vederea realizării educației ateist-științifice în cadrul predării istoriei, profesorul trebuie să se folosească și de cunoștințele însușite de elevi la alte obiecte de învățămînt ca : biologia, geologia, socialismul științific, literatura, astronomia etc.

Pentru a realiza o temeinică educație ateist-științifică, profesorul de istorie trebuie să țină seamă de cîteva idei importante :

1. *Baza educației ateist-științifice o constituie, formarea concepției materialist-dialectice despre lume și societate.* Această concepție se formează prezentind dezvoltarea societății omenești ca un proces unitar și neîntrerupt, guvernat de legi obiective, proprii naturii, societății și gândirii și nu de forțe străine, oculte, ce ar exista în afara lumii fizice („metafizice“), sau care s-ar desfășura la voia întâmplării.

2. *Educația ateist-științifică trebuie încadrată organic în lecții și în diferitele activități legate de predarea istoriei. Ea se realizează treptat dar neîntrerupt, nu în forma unor campanii și în nici un caz numai în perioada sărbătorilor religioase.* Această muncă cere pregătire temeinică, tact și răbdare, argumente științifice cât mai concrete, mai convingătoare și mai accesibile, metode și procedee variate și atrăgătoare, care trebuie însă să urmeze linia științifică trasată de partid.

3. *Sarcina educării ateist-științifice este obligatorie pentru profesori.* Educatorului nu-i este îngăduită atitudinea „neutră“ în această chestiune. („Propaganda noastră impune în mod necesar propagarea ateismului“, spune Lenin).

4. *În această muncă educativă, trebuie folosită des metoda conversației care dă posibilitatea verificării de către profesor a însușirii temeinice de către elevi sau cetățeni a cunoștințelor, tezelor și convingerilor științifice ateiste.*

5. *„Predicile“, discursurile moralizatoare, amenințările, interzicerile nemotivate a unor practici religioase și jignirile sînt contraindicate căci duc la efecte nedorite, la întărirea (prin reacție) a sentimentelor și convingerilor religioase.* (Combătînd metodele „prusace“, preconizate de Dühring în educația ateistă, Engels arăta că ele dau religiei „posibilitatea unui nou martiriu, prelungindu-i astfel viața“).

6. *Urmărirea de către profesor a eficienței educației ateist-științifice este absolut necesară, ea trebuie să se facă neîntrerupt, dar cu tact, să nu ia aspectul unor suspiciuni și constrîngeri, cum se observă în unele cazuri în școală.*

Ideea care trebuie să străbată ca un fir roșu întreaga predare a istoriei în școală, și care stă la baza educației ateist-științifice prin predarea acestui obiect este aceea că munca și geniul omului — al sutelor și miilor de generații — au creat minunile tehnice și de artă din trecut și de astăzi precum și triumful societății socialiste drepte, lipsite de exploatare, și nicidecum vreo forță ocultă, „divină“, care ar interveni în viața oamenilor. Întărirea acestei convingeri prin argumente științifice și fapte concrete cât mai semnificative sădește în sufletul tineretului încrederea nemărginită în forțele omului, respectul față de muncă, optimism și tărie de caracter, dragoste față de oameni, importante trăsături de caracter comuniste.

Pentru aceasta, la baza fiecărei lecții trebuie să stea nu numai cunoașterea faptelor istorice, ci în primul rînd cunoașterea profundă a materialismului dialectic și istoric. Pe baza materialismului istoric se poate dovedi elevilor că nici una din ideologiile cu pretenții sociale dar de esență religioasă nu a reușit să aducă fericire omenirii. Ele nu

au reușit să aducă decât adormirea sau alinarea durerilor dar nu suprimarea lor. „Religia este opium pentru popor“, aceasta este esența concepției marxiste cu privire la religie și acest lucru trebuie să reiasă din concluzia lecțiilor care se referă la această problemă.

* * *

De la primele lecții de istorie, profesorul poate și trebuie să pună bazele educației ateist-științifice a elevilor. Astfel vorbindu-le de apariția omului, folosind imagini din cărțile de specialitate și mai ales diavolul care tratează această temă, sprijinindu-se și pe cunoștințele însușite de elevi la lecțiile de biologie, mulți profesori au condus pe elevi să tragă ei înșiși concluzia științifică asupra originii animale și nu așa-zis divine a omului, asupra rolului muncii în procesul transformării maimuței în om. (Unii profesori au folosit în acest scop un scurt referat cu privire la lucrarea lui Engels cu acest titlu, precum și lucrări sovietice recente, cum ar fi „Milenii într-o zi“, „A trăit oare Cristos?“ și altele).

Lecțiile de istorie antică, în special cele cu teme de cultură, oferă ocazia de a se forma treptat concepții și convingeri ateist-științifice elevilor. În aceste lecții trebuie scos în lumină, prin contrast, rolul important în dezvoltarea gândirii științifice, al dezvoltării forțelor de producție de către masele populare, rolul ideilor înaintate ale marilor filozofi și oameni de știință ai antichității precum și rolul negativ al preoților ca sprijinitori principali ai statului sclavagist, ca principali exploatare.

La lecțiile cu teme de cultură, de pildă, descriind marile temple și alte opere de inspirație religioasă, trebuie să se atragă atenția elevilor (după ce se scot în relief elementele lor valoroase) și asupra următoarelor idei: în aspectul lor solemn, încărcat, copleșitor și de cele mai multe ori înfricoșător, în elementele lor antirealiste (proporțiile uriașe ale zeilor, mulțimea capetelor și membrilor statuiilor etc. care reprezintă pe zei) se reflectă scopul lor de clasă: derutarea, înșelarea și paralizarea de spaimă și neputință a maselor de oameni simpli. Trebuie arătat că această stare de spirit ducea la adormirea rațiunii și a sentimentului demnității omenești.

Subliniind esența comună și scopul unic al religiilor tuturor popoarelor antice, profesorul nu trebuie să prezinte uniform și schematic această problemă. Deși este cea mai conservatoare formă a conștiinței sociale, religia reflectă totuși particularitățile istorice ale societății în care apare. Astfel, trebuie scoase în relief, la lecțiile de istorie antică, fie chiar numai în treacăt, deosebirea între animism, zoomorfism și antropomorfism, monoteism și politeism. De asemenea, trebuie scoase în lumină și unele idei progresiste pe care le conține mitologia popoarelor vechi, sensul etic al unor legende despre eroii populari și semizei ca: Ghilgameș, Hercule, Prometeu etc., explicând elevilor că aceste elemente pozitive se datoresc maselor populare care le-au creat.

La lecțiile de istorie antică trebuie subliniată cu mai multă tărie ideea că, cu toată ignoranța în care era ținut poporul, și din rîndurile oamenilor simpli, s-au auzit glasuri de protest împotriva absurdităților și abuzurilor religiei. Pentru a întări această idee, este bine să analizăm cu elevii conținutul unor documente cum este cel al vechii inscripții egiptene care spune: „Veseleşte-te pe pămînt, căci nu se știe cum este dincolo; nimeni nu a venit de acolo să ne spună cum este“. De asemenea trebuie folosite din plin citate din marii atești ai antichității, cum este afirmația lui Epicur: „Dacă zeii nu pot împiedica ce este rău, ce fel de zei sînt aceștia? Dacă îl tolerează, nu merită nici un respect“ ș.a.

O mare importanță în realizarea educației ateist-științifice în cadrul lecțiilor de istorie antică o prezintă predarea temei: apariția și rolul creștinismului. La această lecție trebuie zugrăvite plastic condițiile istorice în care a apărut creștinismul. În sec. I e.n., cînd mișcările sclavilor, ale sărăcimii și ale popoarelor asuprite au fost înecate în sînge, o adîncă deznădejde a cuprins popoarele. Conștiința tragică a neputinței de a schimba orînduiealile lumii sclavagiste prin forțe proprii a împins pe dezmoșteniții vieții, masele exploatare și asuprite, să caute refugiu într-o altă lume „mai bună decît cea pămîntească“, o lume „de apoi“, pe care aceștia și-o imaginau așa cum era zugrăvită de puzderia de proroci, mesia, mintuitori și de apostoli ce apăruseră în Imperiul Roman. În aceste condiții s-a încheșat și s-a dezvoltat mitul despre Cristos și noua religie, creștinismul. „Cristos a biruit fiindcă Spartacus a fost înfrînt“¹, observă bine savantul comunist francez, Ch. Hainchelin.

Pentru a destrăma aureola cu care a fost veacuri de-a rîndul învăluit creștinismul, trebuie să se arate elevilor că pretenșele fapte ale lui Iisus sînt legende care își au rădăcinile în miturile și în cultele tainice orientale. Li se va demonstra elevilor prin analiza scurtă a cîtorva texte din evanghelii că autorii lor (care au trăit mai tirziu decît evenimentele descrise), povestind faptele referitoare la presupusul Iisus, comit erori și confuzii la tot pasul. De asemenea este absolut necesar să se arate că documentele din sec. I e.n. nu confirmă existența lui Iisus. Pentru a întări convingerea elevilor despre caracterul legendar al lui Cristos, este bine ca în activitățile în afara clasei să se organizeze discuții pe baza unor referate din lucrările care tratează această problemă². În concluzia la tema referitoare la apariția creștinismului trebuie subliniată ideea că această religie nu a oferit maselor însetate de dreptate (cum nu oferă nici o religie) decît iluzia unei lumi drepte „în cer“. Îndemînd pe credincioși să fie răbdători și supuși, creștinismul — chiar de la apariția sa — a avut deci un caracter antipopular și reacționar. În finalul aceleiași lecții, mai trebuie arătat (pentru a dezvălui elevilor perspectiva fenomenului) cum esența antipopulară a creștinismului s-a accentuat în epocile istorice următoare, cînd acesta s-a organizat și a devenit religia claselor dominante.

¹ Ch. Hainchelin, *Originea religiei*, E.S.P.L.P., 1956, pag. 139.

² K. L. Voropaeva, *A trăit oare Iristos?*, Ed. militară, 1960, Ch. Hainchelin, *Originea religiei*, E.S.P.L.P., 1956.

În cadrul lecțiilor de istorie antică trebuie demonstrat, pe baza faptelor istorice concrete, cum se reflectă realitățile sociale în credințele religioase ale popoarelor vechi; ierarhia socială în „pantheon“, puterea nelimitată a monarhului oriental în zeificarea despotului, cum se reflectă și în formele și tehnica unor arte etc.

Folosind experiența școlii sovietice în acest domeniu, la școala de 7 ani din Comarnic, profesorul de istorie a organizat un „Cerc al ateistului“ la care participă elevi și părinți și în cadrul căruia se poartă discuții vii în jurul unor conferințe și referate cu teme ca „Apariția omului pe pământ“, „Apariția și răspândirea creștinismului“ etc. Cercul a dat rezultate pozitive în munca de întărire a educației ateist-științifice printre elevi și părinți, deși la început a întâmpinat greutăți.

La Școala medie mixtă nr. 1 din Babadag, profesoara de istorie a organizat în cadrul cercului de istorie al elevilor o discuție în jurul problemei apariției creștinismului, pornindu-se de la lucrarea „A trăit oare Hristos“ ? de K. L. Voropaeva. Cercul a fost animat și a contribuit la consolidarea cunoștințelor și a convingerilor ateiste însușite de către elevi în cadrul lecțiilor de istorie.

În același scop în unele școli se folosesc (deși destul de rar) și gazete de perete cu articole, întrebări și răspunsuri precum și serate literare în jurul unor teme cu conținut ateist-științific¹. Și mai rar este folosită la noi metoda sovietică de educare ateist-științifică a elevilor cu ajutorul unor reviste școlare, al albumelor, expozițiilor cu conținut ateist, al Colțului ateist, al Muzeului tinărului ateist în școală. În cadrul unor asemenea manifestări s-ar putea folosi numeroase materiale ca: imagini, tablouri, stampe, epigrame, alte versuri privind istoria religiei și a ateismului, materiale care pot fi apoi folosite și în cadrul lecțiilor de istorie. Tot cu ocazia unor asemenea forme de organizare pot fi utilizate citate din lucrările clasicilor marxism-leninismului, din documentele de partid, din beletristica cu conținut ateist-științific și pot fi expuse spre popularizare cărți cu conținut ateist.

Lecțiile de istorie medievală oferă profesorului nenumărate și variate prilejuri pentru a demonstra caracterul antiuman al religiei, rolul său de frână a progresului social. La aceste lecții este necesară folosirea unui cit mai bogat și sugestiv material demonstrativ: citate din afirmațiile cinice ale „fețelor“ bisericesti (creștine, musulmane etc.) ca: citate din Toma d'Aquino, Tertullian, Calvin, Luther, și alții, din enciclicele papilor, imagini și statistici privind acțiunile de exterminare în masă a celor care s-au ridicat curajos împotriva bisericii, aspecte concrete despre ororile săvârșite de cruciați la Ierusalim și în Bizanț, sau de către Torquemada în Spania, de către ducele de Alba în Țările de Jos, de către Inchiziție și în general de către papi și episcopi împotriva „ereticeilor“ și a marilor învățați, adevărați martiri ai științei. Este bine să fie analizate la lecții tablouri și texte literare care să arate prin

¹ Z. M. Hrapcenkova (Scrută ateistă în școală), Prepodovaniie istorii v școle, nr. 3, 1960.

contrast luxul și desfriul clerului și mizeria adîncă în care era coborîtă ființa umană de către religie, scene din războaiele religioase, din masacrarea așa-zisilor vrăjitori, din execuția unor eroi ai științei și ai luptei pentru libertate și progres. În lecțiile de istorie medievală trebuie explicat de la început de ce în societatea medievală religia a devenit forma dominantă a conștiinței sociale, subordonînd celelalte forme ale conștiinței. Această idee este explicată de către Engels în „Războiul țărănesc german“. Trebuie arătat elevilor că „funcția de călău“ a statului, după înfrîngerea puterii stăpînilor de sclavi la sfîrșitul orînduirii sclavagiste, s-a dovedit insuficientă în feudalism și de aceea, alături de călău a apărut propovăduitorul în sutană. Clasele dominante își dădeau seama că este mai avantajos să ascundă exploatarea maselor prin preceptele religioase, care pătrund în toate aspectele vieții medievale și au o deosebită priză în rîndul maselor ignorante.

Trebuie reliefată, de asemenea, ideea că în societatea feudală, o dată cu consolidarea relațiilor feudale și în condițiile închegării popoarelor noi, se întăresc și se răspîndesc religiile universale, creștinismul, mahomedanismul și budismul și că de răspîndirea acestor religii este legat valul uriaș de fanatism și obscurantism care a cuprins întreaga lume medievală.

Pentru a trezi sentimente de indignare și dispreț împotriva bisericii se va arăta cum opere de seamă ale culturii antice au fost distruse de către conducătorii și gloatele de fanatici, sub motivul că erau „păgine“, și cum gîndirea liberă a fost zăgăzuită și persecutată sălbatic. Filozofia și științele au devenit în feudalism „slujnice“ ale religiei.

Dar, în același timp trebuie arătat elevilor că și în aceste condiții aprige, gîndirea științifică și-a croit drum, datorită dezvoltării forțelor de producție și datorită marilor descoperiri ale învățaților arabi, chinezi, europeni.

Pentru a trezi sentimente de admirație față de lupta eroică a învățaților progresiști împotriva misticismului și obscurantismului, ură față de reprezentanții odioși ai bisericii medievale, profesorul trebuie să-i determine pe elevi să-și exprime ei înșiși părerea despre faptele descrise de profesor, despre ideile care se desprind din materialul didactic auxiliar, din beletristica recomandată ca lectură particulară, (Decameronul, Infernul, Gargantua și Pantagruel, Goya de L. Feuchtwanger, Vrăjitoarele din Salem de A. Miller, Mutter Courage de B. Brecht și altele) din filme (Ian Hus, Alexandr Nevski, Cavalerii Teutoni etc.)

Lecțiile privind războaiele religioase, cruciatele, reforma, contra-reforma și altele, scot în evidență, prin însuși conținutul lor, rolul inuman al religiei, descriind plastic crimele, jafurile care s-au săvîrșit în numele ei.

Toate aceste idei trebuie scoase în lumină prin discuții cu elevii.

Predînd la clasă cea mai mare revoluție culturală de la sfîrșitul evului mediu, Renașterea, trebuie să se scoată în relief trăsătura ei dominantă: caracterul laic, realist, democratic (deși limitat), spiritul său

nou, modern. Trebuie arătat că „titanii” Renașterii, promovați de masele din sinul cărora s-au ridicat, au înfrînt pentru un timp dictatura spirituală medievală a bisericii catolice sau a altor biserici. În lecțiile referitoare la cultura medievală trebuie să ocupe un loc mai mare analiza creațiilor populare cu conținut ateist și anticlerical („romanele” alegorice, „fabliaux”, farsele, romances, romanele și nuvelele picarești etc.). Trebuie să se arate că și în operele de artă plastică cu teme religioase, în pictură, sculptură și chiar în arhitectură și-a făcut loc inspirația populară realistă și antireligioasă, și această inspirație, adesea strălucită, le-a făcut nemuritoare. Statuile de sfinți reprezentau în cele mai bune opere de artă oameni simpli, madonele, femeii din popor, iar în scenele cu teme religioase — în artele plastice ca și în literatură (reprezentarea apocalipsului sau infernului de ex.) — apăreau atacuri vehemente la adresa bisericii și a clerului vremii. Decorațiile catedralelor, mănăstirilor, „odoarele” bisericesti sînt pline de motive folclorice, fiind opera meșterilor anonimi ieșiți din popor. Aceste elemente valoroase nu trebuie să fie minimalizate de către profesor, ci subliniate cu grijă. Marele Rublev și alți pictori iconari vor fi totdeauna prețuiți, ca și constructorii „minunatelor catedrale medievale” (K. Marx).

În lecțiile recapitulative privind istoria evului mediu, trebuie să ocupe un loc important caracterizarea rolului bisericii în societatea feudală. Reliefindu-se în special rolul nefast al catolicismului, trebuie să se arate că toate religiile au avut aceeași poziție reacționară. În concluzia lecțiilor de istorie medievală, deschizînd elevilor perspectiva urmărilor rolului bisericii în istoria popoarelor, se va arăta cum Spania, Portugalia, Italia și alte țări au rămas în urmă, printre altele, datorită influenței puternice pe care a exercitat-o biserica asupra istoriei acestora. De asemenea, se va arăta că fasciștii au preamărit și preamăresc luptele dezmățate ale cavalerilor medievali bigoți și brutali și disciplina oarbă a ordinelor călugărești, copiază și perfecționează mijloacele de teroare și umilire medievale, disprețuind în același timp luptele țărănilor și orășenilor împotriva bisericii, și le califică „anarhice” și „lipsite de eroism”.

Cu toate posibilitățile largi de realizare a educației ateist-științifice în cadrul lecțiilor de istorie medievală, trebuie spus că acest lucru nu se face destul de temeinic, pierzîndu-se foarte dese prilejuri de a trage concluzii mobilizatoare și practice cu ajutorul clasei.

Un loc important în cadrul realizării educației ateiste îl ocupă lecțiile de istorie modernă.

Revoluțiile burgheze din sec. al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea oferă un bogat și variat material în acest sens.

Folosind metoda comparației, profesorul trebuie să arate că în timp ce revoluția burgheză din Anglia a îmbrăcat haine religioase, (deși nu pe tot parcursul ei) datorită condițiilor istorice specifice ale Angliei la acea dată, revoluția burgheză din Franța s-a ridicat cu deosebită vigoare împotriva bisericii, care, după cum cerea Voltaire (unul din cei

mai reprezentativi luptători anticlericali), trebuia să fie strivită ca „infamă“.

Folosind interesanta literatură burgheză revoluționară cu conținut antireligios, din timpul revoluției din 1789—1794, literatură recomandată de Engels și de Lenin muncitorilor, profesorul trebuie să scoată în relief caracterul ei propagandistic ateist, dar limitat istoricește (deci inconsecvența burgheziei și în această direcție). Atacînd cu vehemență clerul și biserica, iluminiștii au socotit că pentru popor religia este totuși necesară, negînd prin aceasta posibilitatea maselor populare de a se emancipa de robia spirituală, de a fi morale prin convingeri superioare, raționale. Cu prilejul lecțiilor referitoare la revoluțiile burgheze, profesorul trebuie să arate că, în general, deși burghezia este o clasă purtătoare a unei tehnici avansate, deși și-a deschis în istorie calea luptînd cu ideile obscurantiste, totuși, fiind o clasă exploatoare, este inconsecvent ateistă, devenind treptat susținătoarea religiei. Încă din timpul marilor descoperiri geografice, burghezia a folosit — ca și astăzi — misionarismul pentru „pacificarea“ populației înrobite din colonii. Din acest punct de vedere, conchistadorii medievali nu se deosebesc în cruzime de reprezentanții de astăzi ai monopolștilor din Congo, și Angola, toți „operînd“ în spatele unor firme religioase.

La lecțiile de istorie modernă trebuie scos în relief rolul istoric al apariției socialismului științific în zdrobirea ideologiei înapoiate obscurantiste.

Apariția socialismului științific a dat lovituri mortale religiei, în special centrului celui mai organizat al religiei în Europa, catolicismului. Acest lucru este scos în relief în preambulul Manifestului Partidului Comunist și în capitolele II și III.

În cadrul lecției „Comuna din Paris“ vor fi comentate de către elevi măsurile de separare a bisericii de stat ș.a.

La lecțiile de istorie contemporană trebuie cu mai multă tărie subliniat rolul negativ al bisericii în zilele noastre. În afară de acțiunile deschise antidemocrate și antiumane ale bisericii și în special ale Vaticanului (ca susținător important al reacțiunii mondiale), acțiuni cum au fost: binecuvîntarea primului război mondial, binecuvîntarea (de către Papa Pius al XII-lea) a tunurilor cotropitorilor fasciști care au invadat U.R.S.S. și alte țări, binecuvîntarea planului Marchall și a războiului din Coreea, adeziunea bisericii la Pactul Atlanticului de Nord, sprijinirea războiului rece; în afară de afacerile (camătă în stil mare, traficul cu acatiste etc.) intrigile, spionajul și diversivunile naționaliste pe teme religioase, trebuie subliniată și încercarea clerului de a abate masele de pe drumul drept al științei și adevărului prin metode perfide ca: încercarea de a demonstra posibilitatea împăcării religiei cu știința, a socialismului cu religia, reluarea teoriei despre existența morală a lui Cristos, reinvierea tomismului, încercarea de a intimida oamenii de știință prin metoda medievală a excomunicării (cum este cazul excomunicării savantului italian Petrucci) ș.a.

Dar, în epoca contemporană, oamenii muncii, care în procesul marii industrii moderne își ridică neîncetat nivelul cunoștințelor, nu se mai lasă ușor înșelați de opiumul religiei, devin în marea lor majoritate atei convingși și demască fărădelegile bisericii.

Partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste au obținut succese importante în lupta de educare a maselor populare în spiritul concepției științifice despre lume și societate, al concepției marxist-leniniste, care pătrunde tot mai mult în rîndurile oamenilor simpli. În Franța și în Italia, aceste succese sînt apreciabile. Statisticile unor înalți prelați din S.U.A., Anglia, Franța și Italia asupra scăderii religiozității muncitorilor, păturilor mijlocii și intelectualilor îi alarmează pe conducătorii statelor capitaliste.

În țările lagărului socialist fiind stirpitate rădăcinile sociale ale religiei, imensa majoritate a popoarelor a devenit atee convingșă.

Educația ateist-științifică se întărește în cadrul lecțiilor de istoria patriei, pe baza cunoștințelor deja obținute de elevi, la lecțiile de istorie universală. Lecțiile de istoria patriei trebuie să fie străbătute de ideea că societatea omenească de pe teritoriul R.P.R. a apărut și s-a dezvoltat de la forme inferioare la forme superioare, ca rezultat al condițiilor istorice materiale specifice țării noastre, ca urmare a muncii și a luptei maselor populare și nu datorită vreunei forțe divine care ar fi predestinat un anumit rol poporului nostru, așa cum au încercat să arate unii istorici burghezi reacționari.

Faptul că de-a lungul orînduirilor sociale prin care a trecut societatea de pe teritoriul țării noastre au apărut forme de credințe și de cult asemănătoare cu ale altor popoare, întărește convingerea științifică a elevilor că religia a apărut în orice loc și în orice timp din aceleași cauze, a îmbrăcat forme aproape similare, are aceeași esență și deci va avea aceeași soartă, dispariția ei.

Trebuie arătat elevilor că animismul daco-geților (adorarea Dunării, a cerului senin) nu se deosebește de animismul popoarelor din Asia sau Africa. Credința dacilor în zeul suprem, Zamolxe, organizarea ierarhiei preoțești în frunte cu Deceneu în vremea lui Burebista, impunerea unor reguli moral-religioase poporului dac, reflectau începutul cristalizării claselor sociale și a statului sclavagist dac incipient, și necesitatea organizării principalului său sprijin, religia și nu o înclinație „înnăscută” a poporului dac spre religiozitate, cum s-a susținut cîndva.

În explicarea aspectelor concrete ale evoluției religiei în istoria țării noastre, un loc important îl ocupă prezentarea științifică și combativă a apariției, dezvoltării și rolului creștinismului la noi. Se va arăta elevilor că în timpul stăpînirii romanilor în Dacia, creștinismul primitiv nu s-a răspîndit în masa populației, așa cum au încercat să arate istoricii burghezi, vrînd să dovedească că sîntem „primul popor creștinat în această parte a Europei”. În acea perioadă a dominat și la noi sincretismul, caracteristic și avantajos dominației Imperiului Roman sclavagist. Pătrunderea creștinismului în nordul Dunării s-a făcut

abia în sec. al IV-lea al e.n. Fenomenul avea la acea dată un caracter limitat, primitiv, și neorganizat și s-a desfășurat prin intermediul lumii greco-romane, și nu prin apostolii și predicatorii „barbari”. Creștinismul s-a altoit și la noi — ca și la alte popoare — pe credințe vechi, păgâne, dintre care unele s-au păstrat pînă în zilele noastre: datini, obiceiuri, sărbători. Devenit religie dominantă în sec. IX—X, creștinismul a îndepărtat definitiv pe vechii zei ai populației autohtone și slavone, deși a rămas, cum spunea Engels, „un amestec eclectic de superstiții dintre cele mai grosolane”. Concretizarea acestei idei prin exemple contribuie la destrămarea aureolei cu care a fost învăluită de-a lungul istoriei religia creștină ortodoxă.

Este necesar să atragem atenția asupra explicării cât mai principiale a ideii că în anumite împrejurări istorice, biserica ortodoxă și ereziile au avut un oarecare rol pozitiv. Trebuie arătat elevilor că nu prin ea însăși, prin esența și prin scopurile sale, biserica a stimulat unele manifestări culturale și politice cum au fost: crearea de școli, înălțarea unor edificii minunate, nu prin scopurile sale, ortodoxismul a contribuit la unificarea politică și la apărarea independenței țării noastre. Asemenea realizări, înveșmîtate în haine religioase, se datoresc faptului că la un moment dat clasele dominante și biserica erau interesate să le stimuleze.

Dar, profesorul ar comite o eroare gravă, trezind în sufletul elevilor dispreț pentru unele opere de artă și literatură valoroase (cărți vechi bisericești, monumente etc.).

Vorbindu-li-se elevilor de manifestările de protest antisclavagiste și antif feudale, ale „ereticeilor” și sectanților, trebuie să se sublinieze pe lângă caracterul lor pozitiv, protestatar, și caracterul lor mărginit, mistic, de unde și efectul lor limitat progresist. (Această idee este necesar să fie subliniată cu deosebire în școlile din localitățile în care se mai găsesc secte religioase. Argumentele convingătoare ale profesorului de istorie și exemplele istorice concrete fac din elevii noștri propagandiști în masa cetățenilor care se mai află sub influența ideilor mistico-obscurantiste). Arătînd elevilor că la început creștinismul a jucat la noi un oarecare rol pozitiv în unitatea politică a poporului, trebuie demonstrat însă că el a fost un sprijin al clasei feudalilor, că a contribuit la grăbirea procesului de feudalizare a societății românești, dar că aceasta s-a făcut în dauna maselor. Așadar, profesorul trebuie să întărească și cu acest prilej ideea că, de la apariția sa și pînă astăzi, creștinismul a avut și la noi același rol negativ ca și în alte țări. Că biserica ortodoxă nu a fost mai blindă la noi decît cea din apusul Europei, din Bizanț, Arabia, India sau din China, ne-o confirmă faptul (care trebuie scos în relief la clasă), că încă din sec. X—XI—XII masele i-au opus rezistență sub forma ereziilor. Lupta de clasă în haină religioasă a bogomilismului a cuprins și țara noastră și poate fi socotită prima formă de manifestare a luptei de clasă în feudalism la noi¹. Ea avea un pro-

¹ v. *Metodica predării istoriei patriei noastre*, în cl. a VII-ea, E.S.D.P., 1959, pag. 44.

nunțat caracter economico-social și a dat mult de lucru clasei feudali-
lor în formare.

Răscoalele populare din sec. al XV-lea—XVI-lea și pînă în sec.
XX-lea, care străbat istoria țării noastre ca un fir roșu, au fost îndreptate
de cele mai multe ori împotriva bisericii. Biserica nu s-a impus deci
nici la noi prin precepte morale superioare sau metode mai blînde, ci
prin teroare și irațional sau prin puterea tradiției. Ceea ce afirmă Engels
despre poziția bisericii catolice feudale este valabil și pentru cea orto-
doxă : „Ea înveșmînta orînduieile feudale cu harul divin, ea își întoc-
mise ierarhia ei proprie după modelul feudal și, în sfîrșit, era cel mai
mare dintre seniorii feudali“¹.

Deținînd monopolul asupra culturii feudale, biserica ortodoxă (ca
și cea catolică și musulmană), — „chintesență și consfințire a dominației
feudale existente“ (Fr. Engels), a imprimat și literaturii noastre laice
de atunci : istorice, juridice, didactico-moralizatoare, precum și artei,
conținutul său ideologic mistic, antiștiințific, antirealist și antiuman.
Pravilele, letopisețele, cronicile, „învățăturile“, apărau cu strășnicie
în primul rînd orînduieile feudale, deși conțineau și unele elemente
progresiste (ideea unității limbii și poporului român, apărarea țării, a
„moșiei“ contra cotropitorilor „păgîni“ ș.a.).

Pentru a demonstra și în cadrul lecțiilor de istorie a patriei rolul
antiuman, retrograd al bisericii ortodoxe este bine să se reamintească
elevilor că la judecarea iobagului, patronată de biserică, se foloseau și
la noi sisteme barbare (de ex. sistemul probei cu focul, iar în Transil-
vania s-a folosit arderea pe rug a ereticilor). Blestemele cumplite din
hrisoavele domnești pentru nerespectarea obligațiilor feudale erau ci-
tite adesea în biserică și paralizau de spaimă pe țărani ignoranți, țî-
nuți în cumplită mizerie și îi sileau să se supună. Predicînd din anvon
dragostea față de „semeni“, reprezentanții bisericii mînau sub biciul
vătafilor de pe moșile marilor mănăstiri sute de mii de șerbi și robi, care
trudeau din zori pînă în seară. Chiar un reprezentant al clerului de jos
(care s-a alăturat luptei maselor populare), popa Șapcă, a carac-
terizat în 1848 muncile iobăgești „robie faraonică“. Și la noi, clerul
superior se ocupa mai ales cu „afaceri lumești“, cum se vede din pro-
testele țirgoveților din Roman, Curtea de Argeș și C. Lung.

Clerul de la noi a fost mîna dreaptă a statului, bucurîndu-se tot-
deauna de mari privilegii. Pentru apărarea intereselor lui de castă, cle-
rul superior feudal, în colaborare cu domnii reacționari, a dăruit unor
mănăstiri de peste graniță o bună parte din bogățiile țării, prin închi-
narea averilor unor biserici și mănăstiri. El s-a opus din răspuțeri re-
formelor revoluționare, de ex. în 1848, în 1859, 1863—64 (A. Șaguna,
Neofit ș.a.).

Biserica a fost reazemul reacțiunii și în regimul burghezo-moșie-
resc. În răscoalele țărănești din 1888 și mai ales din 1907 preoții au

¹ K. Marx-Fr. Engels, *Opere alese*, E.S.P.L.P., 1955, p. 106.

fost trimiși să „pacifice“ țărănimea revoluționară, prin predici blinde sau insinuări amenințătoare.

În timpul celor două războaie mondiale, preoții binecuvintau pe ostașii care duceau o luptă nedreaptă, și-i înșelau cu lozinca mincinoasă că războiul este voința și pedeapsa lui Dumnezeu¹.

În perioada întunecată a fascismului, o bună parte a clerului s-a plasat fără rezerve de partea mișcării legionare și cuziste, ridicând crima și cultul morții la rangul de dogmă.

Vorbind elevilor de perioada întunecată a fascismului trebuie deci să se accentueze rolul deosebit al bisericii în regimul fascist. De exemplu să li se amintească faptul că patriarhul Miron Cristea, regentul, sprijinea mișcarea criminală legionară și era unul din numeroasele exemple de venalitate și desfrâu a clerului „înalt“. De asemenea este necesar să se sublinieze ideea că, pentru a crea diversiuni și la noi, biserica a ațîțat ura de rasă, naționalismul și șovinismul cel mai sălbatic.

Încurajată de conducerea de stat, biserica a înscenat în plin secol al XX-lea așa-zisa „minune de la Maglavit“, care amintește de cel mai întunecat ev mediu și a aprobat crimele fasciste săvîrșite în timpul rebeliunii și în timpul invaziei în U.R.S.S., unii din criminali făcînd parte chiar din rîndurile clerului.

Partidul Comunist din România și toate organizațiile progresiste s-au ridicat împotriva acestor înșelătorii grosolane și crime împotriva umanității.

În ajunul criminalului război antisovietic chiar în școală și în universitate, în numele crucii se săvîrșeau barbarii și erau momite tineretul și intelectualitatea să se alăture „cruciadei anticomuniste“.

Așadar, în general, în istoria patriei nu mic a fost rolul nefast al bisericii.

Predînd istoria patriei, pentru a realiza educația ateist-științifică, este necesar (așa cum s-a mai arătat) — ca și atunci cînd vorbește de unele acțiuni progresiste care au îmbrăcat în istoria țării noastre haină religioasă (de ex. lupta împotriva jugului otoman, împotriva catolicizării forțate etc.), profesorul să explice elevilor că latura progresistă a acelor acțiuni o imprimau masele populare iar veșmintul lor religios nu avea nimic progresist, fiind impus de atmosfera generală a epocii, inundată de misticism și obscurantism.

Dar, la lecțiile de istorie a patriei, este necesar să se arate că și gîndirea ateistă s-a dezvoltat în țara noastră, prin lupta maselor contra minciunilor clerului și prin răspîndirea ideilor materialiste de către savanți ca : dr. V. Babeș, Leon, E. Racoviță, V. Conta, G. Marinescu, C. I. Parhon etc.².

¹ V. Metodica predării istoriei patriei noastre în clasa a VII-a, E.S.D.P., 1959 și L. Velicovici, *Cu crucea într-o mînă, cu bomba atomică în cealaltă*, ed. militară, 1961.

² V. Conta spunea : „Dacă ne-am ține de religie și nu de știință, ne-am întoarce cu mii de ani în urmă“.

Mai târziu reprezentanții de seamă ai clasei muncitoare, și mai ales comuniștii, au legat lupta contra religiei de lupta împotriva orînduirii capitaliste. (Ilie Pintilie a fost unul din muncitorii care a protestat cu indignare împotriva mascaradei de la Maglavit, demascîndu-î substratul de clasă).

Oamenii muncii de astăzi din patria noastră socialistă nu se mai lasă ușor înșelați de fantezmele religiei.

* * *

Pentru ca educația ateist-științifică în cadrul predării istoriei în școală să contribuie la educația comunistă, ea trebuie să fie sistematică, fermă și eficientă, să ducă la convingeri ateiste și să determine acțiuni corespunzătoare.

În vederea formării unor convingeri trainice ateiste, elevii trebuie conduși, pe baza discuțiilor bine argumentate, să aprecieze ei înșiși rolul negativ al religiei în trecut și astăzi, așa cum rezultă din faptele istorice concrete. Ei trebuie să fie convinși că, pornind de la acțiuni aparent nevinovate și adesea frumos prezentate, biserica — fiind în esență antidemocratică, antiștiințifică și retrogradă — fiind împotriva a tot ce este realist, luminos și progresist, -- coboară și degradează pe om.

Profesorii trebuie să arate elevilor că religiozitatea este incompatibilă cu profilul tineretului nou și că este profund dăunătoare.

De asemenea, profesorii nu trebuie să piardă din vedere rolul negativ pe care-l joacă în educația ateist-științifică a tineretului atmosfera mistică din familie și câteodată (din fericire destul de rar) reminiscențe ale misticismului pe care ei le observă chiar la educatori. Aceste influențe dăunătoare, apropiate de ei, îi derutează, le creează nedumeriri și neîncredere în cei maturi.

Părinții trebuie lămuriți că este în interesul fericirii copiilor lor ca aceștia să fie instruiți, luminați și încrezători în forțele proprii, trășături pe care le formează școala nouă. Trebuie să li se arate părinților că înocularea de către familie a ideilor mistice, paralel cu ideile științifice, sănătoase, transmise de școală, deformează caracterul copiilor, îi face șovăielnici și nesinceri în viață.

De aceea, munca de reeducare a părinților și de autoeducare a profesorilor este o sarcină importantă necesară educării ateist-științifice a noii generații.

În opera de educare ateistă joacă rol opinia colectivului : a clasei, a organizației de pionieri și U.T.M., a colectivului de muncă, pe care educatorii trebuie să le sprijine.

Sub îndrumarea cadrelor didactice, organizațiile de tineret trebuie să prevadă în planurile lor de muncă cit mai multe și mai variate forme de culturalizare a maselor pe linia educației ateist-științifice : în cadrul

manifestărilor din școală, din căminele culturale, în cadrul cercurilor de citit, în consfătuirile cu cititorii bibliotecilor populare etc.

* * *

Am încercat să arătăm cum contribuie predarea istoriei în școală la formarea concepției și convingerilor ateist-științifice a elevilor, care sînt indisolubil legate de educația comunistă a acestora.

Plecînd din școală, elevii noștri trebuie să fie convinși că religia, ca expresie a neștiinței și ca accesoriu spiritual al asupririi, continuă să facă apologia vieții umilite și mizere și consideră că lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale omului este „deșertăciune“ (v. P. Popescu — Neveanu : Morala și religia, Ed. S.R.S.C. 1960). Ea este deci dușmana fericirii, este antiumană. Morale nouă, comunistă — ateistă, izvorită din lumina științei, din relațiile noi, frățești și libere dintre oameni este izvorul celui mai înalt umanism, umanismul socialist.

Eliberarea totală de exploatare a oamenilor muncii din țara noastră a făcut ca eliberarea lor spirituală să capete astăzi caracter de masă. Legăturile credincioșilor cu religia se mai mențin în mare parte doar pe linia datinelor, a tradițiilor și a obiceiurilor de cult, care se transmit și copiilor.

Fără îndoială că în spatele tradițiilor și obiceiurilor de cult se mai ascund și idei și sentimente religioase, deci noi trebuie să fim atenți și față de aceste manifestări și să luăm atitudine principială. În activitățile școlare și extrașcolare trebuie să arătăm elevilor și părinților că inactivitatea în timpul numeroaselor sărbători religioase dăunează progresului societății noastre și că atitudinea nouă față de muncă este principala dovadă a devotamentului față de patrie.

Baza principală — socială — a religiei — asuprirea și exploatarea — a dispărut și de aceea religia, ca fenomen istoric, va dispărea treptat și definitiv.

Cu toate acestea, educatorii trebuie să aibă mereu prezentă ideea că, acolo unde nu este trează și consolidată ideologia marxistă, își face loc ideologia burgheză ; că ideea religioasă nu este innăscută dar, o dată înrădăcinată, nu dispăre ușor și de la sine ; că lupta consecventă și fermă împotriva religiei este o luptă ideologică permanentă, dusă prin cuvîntul nostru viu sau scris, prin argumente științifice și prin metode variate și nicidecum prin jigniri, brutalități sau măsuri administrative, luate împotriva credincioșilor.

Regimurile trecute impuneau cu forța religia clasei dominante și persecutau pe cei de alte credințe. Această bruscare a conștiinței umane este străină comuniștilor.

Constituția noastră, profund democratică, acordă libertate deplină a conștiinței, a practicării cultelor religioase care nu contravin intereselor statului socialist — precum și deplina libertate a propagandei ateiste.

Lăsînd deplina libertate a cultelor religioase, statul socialist, în interesul poporului, ia măsuri împotriva unor practici religioase antiu-

mane, cum sînt mutilarea (autoflagelarea ș.a.), împotriva unor practici religioase publice, care stînjenesc liniștea și viața normală a majorității cetățenilor (pelerinajele la icoanele „făcătoare de minuni“, cortegiile cu moaște, practicarea unor datini perimate retrograde și dăunătoare și reprimă energic acțiunile subversive sub haină religioasă. Statul democrat-popular sprijină prin toate mijloacele (prin presă, radio, acțiuni variate culturale) propaganda științific-ateistă, care corespunde intereselor de viață ale poporului, luminîndu-i calea spre fericirea reală.

Prin propaganda ateistă, profesorul de istorie trebuie să urmărească, să demonstreze pe bază de fapte concrete celor care mai sînt încă sub influența religiei, elevi sau cetățeni maturi, consecințele dăunătoare ale acesteia asupra vieții lor personale, asupra profilului lor moral, ca cetățeni sinceri și loiali ai patriei noastre noi, ca cetățeni cu o morală socialistă consecventă.

Cetățenii R.P.R. — și în primul rînd educatorii — au datoria de a-și face un examen serios de conștiință, și de a lupta neobosit prin metodele indicate de partid împotriva rămășițelor religioase din propria lor conștiință și din conștiința altora.

Profesorii trebuie să-i convingă pe cei din jur, prin nenumăratele exemple din realitate, că pacea și fericirea popoarelor constituie scopul unic al comuniștilor și că acest scop se realizează sub ochii noștri, aici pe pămînt.

Planul nostru economic de șase ani și planul de perspectivă constituie un program științific grandios, o realitate vie de construire a fericii aici în patria socialistă.

Practicînd adevăratul umanism, umanismul socialist, partidul nostru respinge teza „frăției“ între clase, între exploatare și exploatați, propovăduite de religie și proclamă deschis ura dreaptă împotriva dușmanilor vieții noi și ai păcii pe pămînt, împotriva propovăduitorilor războiului, a ucigașilor fasciști, a celor care, persecutînd pe comuniști ca ateii, îngăduie să-și desfășoare liber propaganda puzderia de secte religioase troglodite, asociații ca Ku-Klux-Klan și admit să se publice în plin secol al XX-lea afirmații abjecte ca aceea a președintelui Consiliului bisericii evanghelice germane din R.F.G., Dibelius, care declară : „Folosirea bombei cu hidrogen nu este un lucru chiar atît de groaznic din punct de vedere al creștinismului, deoarece noi năzuim cu toții spre viața veșnică. Și dacă — de exemplu — o singură bombă cu hidrogen va ucide un milion de oameni, victimele ei vor obține cu atît mai repede viața veșnică“¹. (Menționăm că în februarie 1957, Dibelius a semnat o convenție cu Adenauer pentru trimiterea de preoți propagandiști în Bundeswehr).

Asemenea materiale, la care pot fi adăugate multe similare, duc pe elevi și pe cetățenii vîrstnici la concluzia că religia, în epoca tehnicii care a reușit să înceapă explorarea cosmosului, este un vestigiu rușinos al

¹ G. Badruș, Noua etapă a crizei generale a capitalismului, în „Lupta de clasă“ nr. 3/1961, pag. 31.

trecutului și nu-și mai are locul decât la muzeul de antichități al istoriei.

Elevii noștri trebuie să fie convinși cu ajutorul lecțiilor de istorie de sensul adânc al tezei lui Marx : „Critica religiei este așadar, în german, critica acestei văi a plîngerii... Suprimarea religiei, a acestei fericiri iluzorii a poporului, este cerința adevăratei lui fericiri“¹.

„Noi comuniștii, spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, luptăm pentru a făuri fericirea pe pămînt. În activitatea noastră ne întemeiem pe cunoașterea legilor naturii și societății și ne călăuzim de ele în interesul fericirii și bunăstării oamenilor muncii“².

¹ Marx-Engels, *Despre religie*, Ed. politică, 1960, pag. 38.

² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., 1955, pag. 465.